

ספר יונה

מבואר

על פי המלבי"ם

יום הכפורים תשע"ח

© כל הזכויות שמורות לארגון

שתי הלכות ביום

0765-404-360

office@zhalachot.org

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי לֵאמֹר: **ב** קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ כִּי־עָלְתָה רַעְתָּם לִפְנֵי: **ג** וַיִּקָּם יוֹנָה לְבָרַח תְּרַשִּׁישָׁה מִלְּפָנָי יְהוָה וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֹנִיָּה | בָּאָה תְרַשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תְּרַשִׁישָׁה מִלְּפָנָי יְהוָה: **ד** וַיְהוֶה הַטָּיִל רוּחַ־גְּדוֹלָה אֶל־הַיָּם וַיְהִי סַעַר־גְּדוֹל

❖ ביאור על פי המלבי"ם ❖

הקדמה

יונה הנביא חי בזמן בית המקדש הראשון, ואמרו חז"ל שהוא היה בן האשה האלמנה שכלכלה את אליהו הנביא, ומת, והחייהו אליהו בתפילתו. מצד אביו היה יונה משבט זבולון, ומצד אמו היה משבט אשר, והוא משח את יהוא למלך על ישראל. בזמנו חטאו ישראל ונגזר עליהם ללכת בגלות על ידי מלך אשור, כאשר באמת אירע ארבעים שנה לאחר המעשה המובא בספר יונה, שנחרבה שומרון וגלו עשרת השבטים מישראל.

בספר זה יסופר כיצד נשלח על ידי ה' להחזיר את יושבי אשור בתשובה, כדי שלא יאבדו מן העולם, והיו מוכנים להיות 'שבט חובלים' ביזו של הקדוש ברוך הוא להעניש את ישראל ולהגלותם מארצם.

(א) וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יוֹנָה בֶן אֲמִתַּי לֵאמֹר.

(ב) קום, לך אל נינוה העיר הגדולה אשר בארץ אשור, וקרא עליה דברי מוסר ותוכחה, להחזירם בתשובה, כי עלתה רעתם לפני, ועדיין לא נחתם גזר דינם, ואמנם מעולם לא נשלח נביא לאומות העולם, כי אין השגחת ה' דבקה בהם להוכיחם על חטאייהם, אך כאן נעשה הדבר עבור ישראל, שיהיו אשור מוכנים להיות האמצעי להעניש את ישראל, כמו שנאמר בישיעיה (י ה) 'הוי אשור שבט אפי', וכדי שלא יאבדו בחטאייהם נשלח אליהם יונה להחזירם בתשובה, וגם כדי שלא יאמרו שהם רשעים יותר מישראל, ואין ראוי שהם יהיו האמצעי להענישם, רצה הקדוש ברוך הוא להראות שיש להם יתרון על ישראל בכך שחזרו בתשובה לקול אזהרת הנביא, ואילו ישראל לא האזינו לנביאייהם ולא חזרו בתשובה. וכיון שהמטרה של שליחות זו היתה לסבב עונש לישראל, וגם לגרוע מכבודם, לא רצה יונה למלאות את השליחות הזו כיון שחס על כבודם של ישראל, והעדיף לאבד את חייו בים מאשר לגרום רעה לישראל. ואמנם, נביא הכובש את נבואתו ואינו אומרה חייב מיתה בידי שמים, אך עתה עדיין לא אמר הקדוש ברוך הוא ליונה נבואה מסוימת שיאמר ליושבי נינוה, אלא רק שלחו להוכיחם, והיה יונה סבור שאין בריחתו נחשבת כ'כבישת נבואתו', אלא רק שעובר על מצוות ה' ששלחו, ולכן מיהר לברוח

מארץ ישראל לפני שתבוא אליו נבואה ממש לומר להם, ואז לא יוכל לכובשה.

(ג) וַיִּקָּם יוֹנָה לְבָרַח תְּרַשִּׁישָׁה - לארץ ספרד, ובריחתו לא היתה מאת ה', שהרי מלא כל הארץ כבודו ואין אפשרות לברוח ממנו, אלא ברח מלפני ה' - מהדביקות בה' ומהשראת השכינה שהיתה לו בארץ ישראל, ורצה לברוח לחוץ לארץ, ששם אין השראת השכינה, ומשם לא ישלחנו ה' להתנבא ליושבי נינוה. וַיֵּרֶד יָפוֹ אל הנמל [ולא ברח דרך המדבר, כיון שנביא שכבר התנבא בארץ ישראל יכול לקבל נבואה במדבר, אבל בים חשב שלא תבוא אליו נבואה, גם מפני שלא תהיה דעתו מיושבת עליו מצער הנסיעה באניה, וגם מפני עובדי האלילים שיהיו עמו באניה], וַיִּמְצָא אֹנִיָּה אשר באה עתה מארץ תְּרַשִּׁישׁ, והגם שבדרך כלל אין האניה מפליגה בחזרה באותו יום שבאה, אלא ממתנינים עד שיתאספו נוסעים רבים שישלמו את שכרה, אבל יונה לא רצה להתעכב כלל, וגם לא רצה שיהיו נוסעים רבים על האניה כיון שידע שיתכן שיבואו לידי סכנה מחמתו, וַיִּתֵּן את כל שְׂכָרָהּ, כד שיפליגו מיד, וַיֵּרֶד בָּהּ, לָבוֹא עִמָּהֶם תְּרַשִּׁישָׁה ולברוח מלפני ה'.

(ד) וַיְהִי הַטָּיִל רוּחַ גְּדוֹלָה אֶל הַיָּם, והיה ניכר שהדבר נעשה בהשגחת ה', כי לא היתה זו תקופה

בַּיּוֹם וְהָאֵנִיָּה חֹשֶׁבֶת לְהִשָּׁבֵר: הַ וַיִּירָאוּ הַמַּלְאָכִים וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו וַיִּטְלוּ אֶת־הַכַּלִּים אֲשֶׁר בָּאֵנִיָּה אֶל־הַיָּם לְהִקַּל מַעְלֵיהֶם וַיּוֹנֶה יָרֵד אֶל־יָרְכְתִי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיִּרְדָּם: וַיִּקְרַב אֵלָיו רֵב הַחִבְלִי וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ נִרְדָּם קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ אוֹלִי יִתְעַשֶׂת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאכְד: ז וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַפְּיֵלָה גּוֹרְלוֹת וְנִדְעָה בְּשַׁלְמֵי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיִּפְּלוּ גּוֹרְלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרֵל עַל־יוֹנָה: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה־נָא לָנוּ כַּאֲשֶׁר לְמִי־הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־מְלַאכְתְּךָ וּמֵאֵינן תָּבֹוא מָה אֶרְצְךָ וְאִי־מִזָּה עִם אֶתְּהָ: ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֲבָרִי אֲנֹכִי וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרָא אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הַיָּם וְאֶת־הַיַּבְשָׁה: י וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ פִּי־יָדְעוּ

❖ ביאור על פי המלבי"ם ❖

שכולנו חוטאים והעונש הוא על כולנו, אך אם בכל הגורלות יצא שמו של אותו אדם, הרי זה סימן שהוא החוטא, או שהוא היודע מדוע באה עלינו הרעה הזו, ויפלו גורלות רבים, ויפול הגורל בכל פעם על יונה לבדו, ולא על שום אדם אחר.

(ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו נוסעי האניה, הגידה נא לנו אם אתה החוטא שמחמתו באה הרעה הזו, ואם אינך החוטא אלא רק יודע את סיבת הדבר, אמור לנו באשר למי הרעה הזאת לנו - בגלל מי באה עלינו הרעה. וכיון שהיו עובדי אלילים ומאמינים בהבליהם, היו סבורים שהשר של הים שונא בעלי מלאכה מסוימים, ומקומות מסוימים, וארצות ועמים מסוימים, לכן שאלוהו, מה מלאכתך, ומאין תבוא, מה ארצך, ואי מזה עם אתה, שמא אחד מהדברים הללו גורם לכעסו, ומחמת כן אנו מסתכנים.

(ט) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יונה, עבְרִי אֲנֹכִי, ובזה השיב על כל שאלותיהם האחרונות, כי עם ישראל שוכן לחוף ימים, ואין הים מתנגד למקומו, לעמו או לארצו, ועל שאלתם מה מלאכתך השיב להם וְאֶת ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרָא, שאני נביא הדבק בה', ואין הים מתנגד אלי, כי אדרבה, אני עובד את ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַיָּם וְאֶת הַיַּבְשָׁה, והוא מושל על כל העולם וגם על הים. והוסיף ואמר להם את האמת, שהסערה באה בגללו, מחמת שהוא בורח מלפני ה'.

(י) וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה, יותר מהיראה שייראו קודם לכן מפני המוות, כי עתה יראו מלפני ה' יראת מעולה וחשובה יותר, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו, מַה

שיש בה סערות כלל, וגם שאר האניות הפליגו כרגיל, ורק סביב האניה הזו היתה רוח חזקה, וַיְהִי סַעַר גָּדוֹל בַּיּוֹם, וְהָאֵנִיָּה חֹשֶׁבֶת לְהִשָּׁבֵר - מחמת הרוח החזקה עמדו להישבר עמודי האניה שְׁהַמְּפָרְשִׁים מחוברים אליהם, ועל ידי זה לא יוכלו להוליך את האניה [אבל האניה עצמה אינה יכולה להישבר בלב ים, אלא רק לטבוע].

(ה) וַיִּירָאוּ הַמַּלְאָכִים, ומחמת היותם עובדי עבודה זרה היו סבורים שאלהיהם קוצף עליהם, וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל אֱלֹהָיו. וגם עשו השתדלות טבעית להקל את המשא על האניה, וַיִּטְלוּ אֶת הַכַּלִּים אֲשֶׁר בָּאֵנִיָּה אֶל הַיָּם, לְהִקַּל מַעְלֵיהֶם. וַיּוֹנֶה, אשר ידע שהסער הזה בגללו, יָרֵד אֶל יָרְכְתִי הַסְּפִינָה, כדי שכאשר תיטבע האניה ישקע עימה למצולות הים, ולא יפלטוהו גלי הים בחזרה לחופי ארץ ישראל, וַיִּשְׁכַּב, וַיִּרְדָּם.

(ו) וַיִּקְרַב אֵלָיו רֵב הַחִבְלִי, המנהיג את האניה, כיון שהבין שבדרך הטבע אין להם תקוה להינצל, וחשב שאם יקראו כל נוסעי האניה אל אלהיהם יוושעו, אבל כאשר אחד מהם אינו מתפלל תשאר הגזירה עליו, ויאבדו כולם בגללו, וַיֹּאמֶר לוֹ, מַה לְּךָ נִרְדָּם, קוּם קְרָא אֶל אֱלֹהֶיךָ, אוֹלִי יִתְעַשֶׂת [-ישנה את דעתו] הָאֱלֹהִים לָנוּ, וְלֹא נֹאכְד.

(ז) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, כיון שאנו רואים שהסערה הזו באה עלינו בהשגחה פרטית ומיוחדת, ולא בדרך הטבע, לְכוּ וְנַפְּיֵלָה גּוֹרְלוֹת - נעשה גורלות רבים [כי בגורל אחד אין ראייה, שהרי בודאי אחד מהם יעלה בגורל], וְנִדְעָה בְּשַׁלְמֵי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ, שאם בכל גורל יצא שם אחר, הרי זה סימן

הָאֲנָשִׁים כִּי־מִלְפָּנַי יְהוָה הוּא בָרַח כִּי הִגִּיד לָהֶם: יא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מִהֲנַעֲשֶׂה לָּךְ וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעַלֵינוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסָעַר: יב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּנִי וְהַטִּילֵנִי אֶל־הַיָּם וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעַלֵיכֶם כִּי יוֹדַע אָנֹכִי כִּי בְשָׁלִי הַסָּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם: יג וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל־הַיַּבְשָׁה וְלֹא יָכְלוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסָעַר עֲלֵיהֶם: יד וַיִּקְרְאוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נִאֲבָדָה בְּנַפְשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְנָקִיא כִּי־אַתָּה יְהוָה כַּאֲשֶׁר חִפְצָתָ עֲשִׂיתָ: טו וַיִּשְׂאוּ אֶת־יוֹנָה וַיַּטְּלוּהוּ אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֹד הַיָּם מִזַּעְפּוֹ: טז וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ־זֶבַח לַיהוָה וַיִּדְרוּ נְדָרִים:

❖ ביאור על פי המלבי"ם ❖

(יד) וַיִּקְרְאוּ נוסעי האניה אֶל ה', וַיֹּאמְרוּ, אָנָּה ה', אֵל נָא נִאֲבָדָה בְּנַפְשׁ הָאִישׁ הַזֶּה, כי אם לא נשליך אותו אל הים נאבד כולנו, וְאֵל תִּתֵּן עֲלֵינוּ דָם נָקִיא, להעניש אותנו על השלכתו לים, כדרך שנענש כל רוצח נפש, אף על פי שהנרצח היה ראוי לקבל את עונשו, כאן הדבר שונה, כִּי אַתָּה ה' כַּאֲשֶׁר חִפְצָתָ עֲשִׂיתָ, ובכך שהטלת רוח סערה כזו כבר גרמת שיונה בודאי יטבע וימות, ואנו רק מצילים את עצמינו בכך שאנו משליכים אותו אל הים, ואין מעשה ההמתה מתייחס אלינו כלל.

(טו) וַיִּשְׂאוּ אֶת יוֹנָה, והכניסוהו מעט למי הים וראו ששקטה הסערה, וכשחזרו והוציאוהו התחדשה שוב הסערה, וכך עשו פעמים רבות, עד שהתברר להם בבירור גמור שאכן בגללו היתה הסערה, וַיַּטְּלוּהוּ אֶל הַיָּם לגמרי, וַיַּעֲמֹד הַיָּם מִזַּעְפּוֹ.

(טז) וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת ה', כי ראו בחוש את השגחתו הפרטית הדבקה בנביאו, וַיִּזְבְּחוּ זֶבַח לַה' - אמרו שיזבחו זבחים לה' לאחר שיירדו ליבשה, וַיִּדְרוּ נְדָרִים - נדרו שיתגיירו כשיבואו למקום ישוב.

זאת עֲשִׂיתָ דבר רע שכזה, לברוח מלפני ה', כִּי יוֹדַע הָאֲנָשִׁים כִּי מִלְפָּנַי ה' הוּא בָרַח, כִּי הִגִּיד לָהֶם.

(יא) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו האנשים, מִה נַעֲשֶׂה לָּךְ, שמא נחזיר אותך לארץ ישראל, או תחזור בתשובה ותקבל עליך ללכת לנינוה ולעשות את ציווי ה', והם יוליכוהו לשם באניה, וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעַלֵינוּ, כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסָעַר.

(יב) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יונה, אין אני רוצה לשוב לארץ ישראל, וגם לא שתסיעו אותי לנינוה, וכיון שכך אין הסערה באה להשיב אותי לארצי או לנינוה, אלא באה הסערה כעונש על העבר, שברחתי מלפני ה', ולכן שְׂאוּנִי וְהַטִּילֵנִי אֶל הַיָּם, וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעַלֵיכֶם, כִּי יוֹדַע אָנֹכִי כִּי בְשָׁלִי הַסָּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם, ואין זה עונש עליכם.

(יג) נוסעי האניה רצו לבדוק אם דבריו נכונים, ואכן אין רצון ה' להחזירו לארץ ישראל, וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב את האניה עם יונה אֶל הַיַּבְשָׁה, ליפו, וְלֹא יָכְלוּ, כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסָעַר עֲלֵיהֶם, מאחר ויונה לא שב בתשובה ולא רצה ללכת אל נינוה, ולא שקטה הסערה.

ב « וַיִּמַן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לְבָלַע אֶת־יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלֹת: **ב** וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו מִמַּעֵי הַדָּגָה: **ג** וַיֹּאמֶר קְרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבְּטֶן שְׂאוֹל שְׁוַעֲתִי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי: **ד** וַתִּשְׁלִיכֵנִי מִצּוֹלָה בְּלִבְבַּי יָמִים וַנְהַר יִסְבְּבֵנִי כָּל־מִשְׁבְּרֵיךְ וַגְּלִיךְ עָלַי עֲבָרוּ: **ה** וַאֲנִי אֶמְרָתִי נִגְרַשְׁתִּי מִנְּגַד עֵינֶיךָ אַךְ אוֹסִיף לְהִבִּיט אֶל־הַיָּם אֶל־הַיִּכָּל קְדָשְׁךָ: **ו** אֶפְפוֹנִי מִיָּם עַד־נַפְשִׁי תַהוֹם יִסְבְּבֵנִי סוּף חֲבוּשׁ לְרֹאשִׁי: **ז** לְקַצְבֵי הָרִים יִרְדְּתִי הָאָרֶץ בְּרַחֲמֶיךָ בַּעֲדֵי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשְׁחַת חַיִּי יְהוָה אֱלֹהָי: **ח** בְּהַתְּעַטֵּף עָלַי נֶפְשִׁי אֶת־יְהוָה זָכַרְתִּי וַתָּבוֹא אֵלַיךְ תְּפִלָּתִי אֶל־הַיִּכָּל קְדָשְׁךָ: **ט** מִשְׁמָרִים הַבְּלִי־שׁוֹא חֲסָדִים יַעֲזֹבוּ:

❖ ביאור על פי המלבי"ם ❖

עֵינֶיךָ. אַךְ כאשר ראיתי את הנס שאירע לי, שבלע אותי הדג, הבנתי כי עוד השגחתך עלי להצילני, וידעתי כי עוד אוסיף להביט אל היכל קדשך.

(ו) אחר כך כשפלט אותי הדג אל הים, אֶפְפוֹנִי מִיָּם עַד נַפְשִׁי, כי לא היה זה כמו כשהטילוני מהאניה על פני הים, אלא עתה הטילני הדג בעומק הים, וַתַּהוֹם יִסְבְּבֵנִי, וכאילו ים סוף שמעלי היה חבוש לראשי, ואני הייתי בתהום המים שתחתיו.

(ז) אחר כך הגעתי אל התהום שאינה בתחתית הים, אלא מתחת ליבשות, לְקַצְבֵי הָרִים - לסוף תחתית מקום ההרים יִרְדְּתִי, וכיון שהייתי בתהום שתחת ההרים הרי זה כאילו הָאָרֶץ סגרה את בְּרַחֲמֶיךָ בַּעֲדֵי לְעוֹלָם, שלא אוכל לעלות משם לעולם, ובכל זאת וַתַּעַל מִשְׁחַת חַיִּי ה' אֱלֹהֵי, על ידי שבלעה אותי הדגה.

(ח) ועתה, בְּהַתְּעַטֵּף עָלַי נֶפְשִׁי, שיש לי צער ודוחק גדולים מחמת הביצים שבמעיי הדגה, עד שהיה קרוב למות מחמת כן, אֶת ה' זָכַרְתִּי, להתפלל אליו ולחזור בתשובה, ולקבל עלי ללכת אל נינוה ולעשות את שליחותי, וַתָּבוֹא אֵלַיךְ תְּפִלָּתִי אֶל הַיִּכָּל קְדָשְׁךָ, כי היה באותו זמן בתהום שמתחת לבית המקדש.

(ט) עתה, אחרי שקיבל על עצמו לעשות את ציווי ה' וללכת אל נינוה, ניחם את עצמו שבודאי לא תצמח מכך רעה, כי הגויים הללו מִשְׁמָרִים הַבְּלִי שׁוֹא ומאמינים בעבודה זרה, הרי גם אם ישובו בתשובה לזמן קצר, לאחר מכן חֲסָדִים יַעֲזֹבוּ - יעזבו את חסדם ואת מעשיהם הטובים, ויחזרו לעבוד עבודה זרה, ויתחייבו כליה בשנית.

(א) וַיִּמַן ה' לאותו מקום שהטילו את יונה דג גדול, לְבָלַע אֶת יוֹנָה כולו כשהוא שלם, שלא יישברו עצמותיו ואבריו, וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלֹת, ואמנם מן הנמנע שיחיה האדם אפילו שעה אחת במעי הדג, כי אין שם אויר לנשימה, אך כיון שנגזרה מיתה על יונה נתן לו ה' טבע של עוֹפֵר, החי במעי אמו ללא נשימת אויר, והיה זה אחד מפלאי הבורא, שיוכל יונה לחיות במעי הדג. ואמנם בהיותו שם לא היה לו המקום צר, ולא התפלל לה', ולכן ציוה ה' אל הדג ופלטו, ובלעה אותו דג נקבה, שמעיה היו מלאים ביצי דגים והיה המקום צר לו מאד.

(ב) וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל ה' אֱלֹהָיו מִמַּעֵי הַדָּגָה.

(ג) ובתחילה כלל את כל המאורעות שאירעו לו, וַיֹּאמֶר, בעת שהטילו אותי נוסעי האניה אל הים, ובעת שפלט אותי הדג אל הים, קְרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל ה', וַיַּעֲנֵנִי, שבתחילה בלע אותי הדג, ואחר כך בלעה אותי הדגה. ועתה מִבְּטֶן שְׂאוֹל - מתוך מעי הדגה, שהוא עבורי כמו 'שאוּל' המוכן להשחיתני, שְׁוַעֲתִי אֵלַיךְ, וְאֶבְטַח בְּךָ כִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי, וַתִּצְיֵאֵנִי לחיים.

(ד) עתה פירט את המקרים, וַתִּשְׁלִיכֵנִי - השליכו אותי מהאניה אל הַמְּצוֹלָה בְּלִבְבַּי יָמִים, וַנְהַר יִסְבְּבֵנִי - מי הים הסתובבו סביבי במערבולת כמו מי נהר הזורמים [בשונה ממי הים העומדים במקומם], ולא הציפו אותי למעלה אל הגלים, אלא כָּל מִשְׁבְּרֵיךְ וַגְּלִיךְ עָלַי [-מעלי] עֲבָרוּ, כי הייתי בתחתית הים, מתחת לגלים.

(ה) וַאֲנִי אֶמְרָתִי בליבי באותו זמן, נִגְרַשְׁתִּי מִנְּגַד

יונה ב

ה

וַאֲנִי בְּקוֹל תּוֹדָה אֶזְבְּחָה לְךָ אֲשֶׁר נִדְרָתִי אֲשַׁלְמָה יְשׁוּעָתָה לִיהוָה: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה
לְדָג וַיִּקָּא אֶת־יוֹנָה אֶל־הַיַּבְשָׁה:

❖ ביאור על פי המלבי"ם ❖

רעה לישראל, יְשׁוּעָתָה לְה' - אקווה לה' שיושיע את ישראל מכל צרותיהם.

(יא) וַיֹּאמֶר ה' לְדָג - העיר ה' את רוחו של הדג ללכת סמוך לחוף, וַיִּקָּא אֶת יוֹנָה אֶל הַיַּבְשָׁה.

(י) וַאֲנִי בְּקוֹל תּוֹדָה אֶזְבְּחָה לְךָ - אביא קרבן תודה, שהרי יורדי הים צריכים להביא קרבן תודה כאשר עולים הם אל היבשה, אֲשֶׁר נִדְרָתִי ללכת אל נינוה ולהחזירם בתשובה, אֲשַׁלְמָה - אקיים זאת. ומה שחששתי שעל ידי זה תיגרם

ג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה שְׁנִית לֵאמֹר: **ב** קוּם לֶךְ אֶל־נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקְרָא אֵלֶיהָ אֶת־הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר אֵלֶיךָ: **ג** וַיִּקֶּם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוָה כַּדְּבַר יְהוָה וַנִּינְוָה הִיְתָה עִיר־גְּדוֹלָה לְאֱלֹהִים מִהֶלֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים: **ד** וַיַּחַל יוֹנָה לָבוֹא בְעִיר מִהֶלֶךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וַנִּינְוָה נִהְפְּכֶת: **ה** וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי נִינְוָה בְּאֱלֹהִים וַיִּקְרְאוּ־צוֹם וַיִּלְבְּשׂוּ שָׂקִים מִגְּדוֹלָם וְעַד־קִטְמָנָם: **ו** וַיִּגַע הַדָּבָר אֶל־מֶלֶךְ נִינְוָה וַיִּקֶּם מִכְּסָאוֹ וַיַּעֲבֵר אֶדְרֵתוֹ מֵעֲלָיו וַיִּכַּס שֵׁק וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֶפֶר: **ז** וַיִּזְעַק וַיֹּאמֶר בְּנִינְוָה מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וַגְּדָלְיוֹ לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה הַבָּקָר וְהַצֹּאן אֶל־יִטְעֻמוּ מֵאוֹמָה אֶל־יָרְעוּ וּמִיּוֹם אֶל־יִשְׁתּוּ: **ח** וַיִּתְכַּסּוּ שָׂקִים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וַיִּקְרְאוּ אֶל־אֱלֹהִים בַּחֲזָקָה וַיִּשְׁבוּ אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הֲרַעָה וּמִן־הַחֲמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם: **ט** מִי־יִוָּדַע יָשׁוּב וְנָחַם הָאֱלֹהִים וְשָׁב מִחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֹאבֵד: **י** וַיִּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ מִדְּרָכָם הֲרַעָה וַיִּנָּחֵם הָאֱלֹהִים עַל־הֲרַעָה אֲשֶׁר־דָּבַר לַעֲשׂוֹת־לָהֶם וְלֹא עָשָׂה:

❖ ביאור על פי המלבי"ם ❖

השליחות הראשונה, ששלחו להוכים על חטאיהם ולהחזירם בתשובה.

(ו) וַיִּגַע [-הגיע] הַדָּבָר אֶל מֶלֶךְ נִינְוָה, וַיִּקֶּם מִכְּסָאוֹ, דרך ענווה, שאינו רוצה לשבת על כסא המלכות, וַיַּעֲבֵר אֶדְרֵתוֹ הַנִּכְבֶּדֶת מֵעֲלָיו, וַיִּכַּס אֶת גּוּפוֹ בַשֵּׁק, וַיֵּשֶׁב עַל הָאֶפֶר, במקום לשבת על הכסא.

(ז) וַיִּזְעַק וַיֹּאמֶר - ציוה להכריז ולזעוק בְּנִינְוָה מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וַגְּדָלְיוֹ, לאמר, הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר בְּרִשׁוֹת הָאָדָם, הַבָּקָר וְהַצֹּאן, אֶל יִטְעֻמוּ מֵאוֹמָה בְּבֵית, והצאן והבקר אֶל יָרְעוּ בַשְּׂדוֹת, וּמִיּוֹם אֶל יִשְׁתּוּ.

(ח) וַיִּתְכַּסּוּ שָׂקִים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה, וַיִּקְרְאוּ אֶל אֱלֹהִים בַּחֲזָקָה, וַיִּשְׁבוּ אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הֲרַעָה, וּמִן הַחֲמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם, כי על הגזילה לא תועיל התשובה כל זמן שאין הגזלן מחזיר את גזילתו.

(ט) מִי יִוָּדַע - כל מי שיודע על עוון שיש בידו, יָשׁוּב עליו בתשובה, ועל ידי זה, כמו שיתחרטו הם על מעשיהם הרעים, וְנָחַם גם הָאֱלֹהִים על מחשבתו להענישם, וְשָׁב מִחֲרוֹן אַפּוֹ, וְלֹא נֹאבֵד.

(י) וַיִּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, כִּי שָׁבוּ מִדְּרָכָם הֲרַעָה, והחזירו את הגזילות והחמס, אף על פי שלא חזרו בתשובה מחטא עבודה זרה, מכל מקום כיון שהתבטל הקטרוג של עוון הגזל, שהוא המקטרג בראש, וַיִּנָּחֵם הָאֱלֹהִים עַל הֲרַעָה אֲשֶׁר דָּבַר לַעֲשׂוֹת לָהֶם, וְלֹא עָשָׂה.

(א) וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יוֹנָה שְׁנִית, לאמר.

(ב) קוּם לֶךְ אֶל נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה, והפעם לא שלחו רק לומר להם דברי מוסר ולהחזירם בתשובה, אלא להודיע להם שכבר נגזר דינם להאבד, וְקְרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר אֵלֶיךָ, ובפעם הזו אמר לו ה' את נוסח הנבואה שיאמר להם.

(ג) וַיִּקֶּם יוֹנָה, וַיֵּלֶךְ אֶל נִינְוָה כַּדְּבַר ה', וַנִּינְוָה הִיְתָה עִיר גְּדוֹלָה לְאֱלֹהִים, ומחמת כן חס ה' על יושביה, והיה גדולה מִהֶלֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים.

(ד) כיון שהיתה העיר גדולה כל כך, חשש יונה שאם יתחיל להכריז מיד שתתהפך העיר בעוד ארבעים יום, יתחילו אנשי המקום למנות את הימים, וכשיגיע לסוף העיר, לאחר יומיים ויכריז את אותה הקריאה, יתחילו אנשי המקום למנות את הימים רק מאותו היום, ולא יהיו מנייניהם מתאימים, לכן לקח לו את הזמן הממוצע, וַיַּחַל יוֹנָה לָבוֹא בְעִיר מִהֶלֶךְ יוֹם אֶחָד, ואז, כשהיה באמצע העיר, וַיִּקְרָא אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָמַר לוֹ ה', וַיֹּאמֶר, עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וַנִּינְוָה נִהְפְּכֶת.

(ה) וַיֹּאמְרוּ מִי־יִוָּדַע אֲנִישֵׁי נִינְוָה בְּאֱלֹהִים, ולא ביקשו מיונה שיתן להם אות או מופת, וַיִּקְרְאוּ צוֹם, וַיִּלְבְּשׂוּ שָׂקִים מִגְּדוֹלָם וְעַד קִטְמָנָם, להתפלל לה' שיסיר מעליהם את רוע הגזירה. ואמנם לא חזרו בתשובה, מאחר ולא הבינו כלל שהם חוטאים, ויונה לא הודיע להם זאת, כיון שסבר שהשליחות השניה ששלחו ה' להודיע שנינוה נהפכת, מבטלת את

ד וַיֵּרַע אֶל־יוֹנָה רָעָה גְדוֹלָה וַיַּחַר לוֹ: ב וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אָנֹכָה יְהוָה הֲלוֹאֲנִי דְבָרִי עַד־הַיּוֹתִי עַל־אֲדָמָתִי עַל־כֵּן קָדַמְתִּי לְבָרַח תְּרַשִּׁישָׁה כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֱלֹהֵי חַנּוּן וְרַחוּם אַרְךָ אַפַּיִם וְרַב־חַסֵּד וְנָחָם עַל־הַרְעָה: ג וְעַתָּה יְהוָה קַח־נָא אֶת־נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵיטֵב חָרָה לְךָ: ה וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הָעִיר וַיֵּשֶׁב מִקְדָּם לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם סֶכֶה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בְּצֹל עֵד אֲשֶׁר יֵרָאֶה מֵהַיָּהוּהָ בָּעִיר: ו וַיִּמַּן יְהוָה אֱלֹהִים קִיקְיוֹן וַיַּעַל א מַעַל לְיוֹנָה לְהִיּוֹת צֶלַע עַל־רֵאשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ מִרְעָתוֹ וַיִּשְׁמַח יוֹנָה עַל־הַקִּיקְיוֹן שֶׁמָּחָה גְדוֹלָה: ז וַיִּמַּן הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בְּעֵלּוֹת הַשָּׁחַר לְמַחֲרַת וַתֵּךְ אֶת־הַקִּיקְיוֹן וַיִּיבֶשׁ: ח וַיְהִי א פְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּמַּן אֱלֹהִים רוּחַ

❖ ביאור על פי המלבי"ם ❖

התקיימה נבואתך, ואתה חושש שיחזיקוך לנביא שקר, והרי שלחתי אותך על נבואה לרעה, וידוע שכאשר אומר ה' נבואה לרעה הרי היא קיימת רק בתנאי שלא יחזרו בתשובה, ואם חוזרים בתשובה מתבטלת הנבואה, ואין זו כנבואה לטובה, שאינה מתבטלת לעולם.

(ה) וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן הָעִיר, ולא עזב את המקום לגמרי, כי חשב בליבו שגם אם לא תהיה הפיכה ממש, מכל מקום מסתבר שיהיה בעיר איזה רושם מהגזירה [וכמו בחטא העגל, שאף על פי שסלח ה' לישראל ולא הכחידם לגמרי, מכל מקום היתה מגיפה בעם], וַיֵּשֶׁב מִקְדָּם לָעִיר, וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם סֶכֶה, וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ - תחת דפנות הסוכה בְּצֹל, עַד אֲשֶׁר יֵרָאֶה מֵהַיָּהוּהָ בָּעִיר. אך לא עשה לו צל מעל לראשו, אלא היה יושב בבוקר בצל הדופן המזרחית, ואחרי חצות היום בצל הדופן המערבית, ובצהריים לא היה לו צל כלל.

(ו) וַיִּמַּן [-הזמין] ה' אֱלֹהִים קִיקְיוֹן - מִיּוֹן עֵשֶׂב גָּדוֹל שִׁישׁ לוֹ עֲנָפִים וְעֵלִים רַבִּים, וַיַּעַל מַעַל לְיוֹנָה, לְהִיּוֹת צֶלַע עַל רֵאשׁוֹ, לְהַצִּיל לוֹ מִרְעָתוֹ - מרעת השמש והחום שהיה לו. וַיִּשְׁמַח יוֹנָה עַל הַקִּיקְיוֹן שֶׁמָּחָה גְדוֹלָה, כִּי הִבִּין מִכֵּן שֶׁרָצוֹן ה' הוּא שִׁיתַּעֲכֹב סָמוּךְ לָעִיר לְרֵאוֹת בַּפּוֹרְעָנוֹת הַרְשָׁעִים.

(ז) וַיִּמַּן [-הזמין] הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בְּעֵלּוֹת הַשָּׁחַר לְמַחֲרַת, וַתֵּךְ - והכתה התולעת אֶת הַקִּיקְיוֹן מִשּׁוֹרְשׁוֹ, וַיִּיבֶשׁ, וטוב לא היה לו צל מעל לראשו.

(ח) וַיְהִי פְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ, וַיִּמַּן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חַרְשִׁית - המחרישה את האזניים לרוב המייתה, וזו

(א) וַיֵּרַע אֶל יוֹנָה רָעָה גְדוֹלָה, כִּי רָאָה שׁוֹיֵתֵר לָהֶם ה' עַל עוֹנָשָׁם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִזְרוּ בְּתִשׁוּבָה מִהַעֲבוּדָה הַזֹּרָה, אֲלֵא רַק מִהַגְזִילָהּ, וּמִכֵּךְ הִבִּין שֶׁהַשְּׂאִירִים ה' בְּכוֹנֵה כַּדִּי שִׁיחִיו שֶׁבֵט חוֹבְלִים בִּידוֹ לְהַעֲנִישׁ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְהִיא הַדְּבַר רַע בְּעֵינָיו עַד שֶׁנִּפְלַח בַּחוּלֵי שֶׁל עֲצָבוֹן לִב. וַיַּחַר לוֹ עַל כֵּךְ שִׁיתַּגְּבְרוּ גּוֹיִים אֵלָיו עַל יִשְׂרָאֵל, לְהַעֲנִישָׁם, כֹּאֲשֶׁר הַגּוֹיִים הִלְלוּ בַּעֲצָמָם עוֹבְדִים עַדִּין לְעַבּוּדָה זָרָה.

(ב) וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל ה', וַיֹּאמֶר, אָנֹכָה ה', הֲלוֹא אֲנִי הִיא דְבָרִי עַד־הַיּוֹתִי עַל אֲדָמָתִי - כְּשֶׁהֵייתִי עַדִּין עַל אֲדָמַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי אִם הֵייתִי יוֹדַע שֶׁהֵם יִחְזְרוּ בְּתִשׁוּבָה כְּרָאוּי לֹא הֵייתִי נִמְנַע מִלִּלְכַת לְהוֹכִיחָם, וְלִהְיִיבָם בְּתִשׁוּבָה אִמִּיתִית. אֲלֵא שִׁידַעְתִּי שֶׁכִּבֵּר בַּעַת הַגְּזִירָה הִיא בַּדַּעַתְךָ לְחַנּוּן אוֹתָם וְלֹא לְהַבִּיא עֲלֵיהֶם אֶת הָעוֹנָשׁ גַּם בְּלֹא שִׁיחְזְרוּ בְּתִשׁוּבָה, כִּפִּי שֶׁאֶכֶן אִירַע, שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשׂוֹ תִשׁוּבָה עַל חֲטָא עַבּוּדָה זָרָה, בִּיטֵלַת אֶת עוֹנָשָׁם, וְעַל כֵּן קָדַמְתִּי לְבָרַח תְּרַשִּׁישָׁה, כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֱלֹהֵי חַנּוּן וְרַחוּם, אַרְךָ אַפַּיִם, וְרַב חַסֵּד, וְנָחָם עַל הַרְעָה, וְלֹא תַעֲנִישָׁם לְבִסּוּף הַגֵּם שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ תִשׁוּבָה כְּרָאוּי.

(ג) וְעַתָּה ה', מֵאַחַר וְהֵם לֹא עָשׂוֹ תִשׁוּבָה וְאֵף עַל פִּי כֵן נִשְׂאָרוֹ בְּשִׁלוּוֹתָם, וְהִיוּ לְשִׁבְט מִרְדּוֹת לְיִשְׂרָאֵל, קַח נָא אֶת נַפְשִׁי מִמֶּנִּי, מֵאַחַר וְנִמְצָא שֶׁאֲנִי גִרְמָתִי לְרַעָה אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי.

(ד) וַיֹּאמֶר ה' אֵל יוֹנָה, הֵיטֵב - וכי שלחתי אותך לומר נבואה טובה, שמחמת כן חָרָה לְךָ שֶׁלֹּא

קָדִים חֲרִישִׁית וַתֵּךְ הַשֶּׁמֶשׁ עַל־רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלֶּף וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי: ־ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יוֹנָה הֲהֵיטֵב חָרָה־לְךָ עַל־הַקִּיקְיֹון וַיֹּאמֶר הֵיטֵב חָרָה־לִּי עַד־מוֹת: ־ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶתְּהָ חֲסֶפֶת עַל־הַקִּיקְיֹון אֲשֶׁר לֹא־עִמַּלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתָּו שְׁבֹן־לִילָה הִיָּה וּבֹן־לִילָה אָבָד: ־ וַאֲנִי לֹא אָחִים עַל־נִינּוּהָ הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יִשְׁכְּבָה הַרְבֵּה מִשְׁתִּים־עֹשֶׂרָה רַבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע בֵּין־יְמֵינוּ לְשִׁמְאֹלוֹ וּבְהִמָּה רַבָּה:

❖ ביאור על פי המלבי"ם ❖

וזהו גם דבר חשוב מצד עצמו, שהרי זו העיר הגדולה, ואמנם יש בה הרבה בני אדם שעובדים עבודה זרה וראויים לעונש, אבל מלבדם, אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבו [-מאה ועשרים אלף] אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו - שאין להם דעת להבחין בין עבודת ה', שהיא העבודה הראויה, לבין עבודה זרה הגרועה, ואין להעניש אותם על חסרון ידיעתם, ובהמה רבה, אשר גם אם האדם חטא הרי הבהמה לא חטאה.

ובדברים אלו קיבל יונה גם תשובה על שאלתו, מדוע נגזר על ישראל לקבל עונשם מיד אשור, והרי גם אנשי אשור עובדים עבודה זרה, ורמז לו בזה הקדוש ברוך הוא שישראל אשר קיבלו את התורה, ולמדו להבחין בין עבודת ה' לבין עבודת אלילים, ראויים יותר להענש על כך שסרו מלפני ה' לעבוד עבודה זרה, לעומת הגויים שלא למדו להבחין בין טוב לרע, ואינם נענשים על כך.

רוח חמה מאד, ותך השמש על ראש יונה, ויתעלף, וישאל את נפשו למוות, ויאמר יונה, טוב מותי מחיי.

(ט) ויאמר אלהים אל יונה, ההיטב חרה לך על הקיקיון - וכי טוב הדבר בעיניך, שיחרה לך בשביל דבר פעוט כל כך כמו קיקיון. ויאמר יונה אל ה', היטב חרה לי - בודאי טוב הדבר שיחרה לי על כך, כי הדבר נוגע לי עד מות, שעל ידי חסרון הקיקיון התעלף מרוב החום, והגיע אל שערי מוות.

(י) ויאמר ה' אל יונה, אתה חספת על הקיקיון, רק מחמת שהיתה לך תועלת ממנו, אבל לא מחמת דברים אחרים, אשר לא עמלת בו ולא גדלתו - שהרי לא עמלת לגדלו, שדרך העמל לחוס על עמלו, וגם אין לו ערך גדול ונצחי מצד עצמו, שכן לילה הנה, ובן לילה אבד.

(יא) ואני לא אחוס על נינוה, שהם מעשי ידי,

